

AAN:
Ministerie van Algemene Zaken,
t.a.v. Minister-President Mark Rutte
Adres: Binnenhof 19
2513 AA Den Haag

Ministerie van Defensie,
t.a.v. Minister van Defensie Ank Bijleveld,
Adres: Kalvermarkt 32
2511 CB Den Haag

Ministerie van Buitenlandse Zaken
t.a.v. Minister van Buitenlandse Zaken
Halbe Zijlstra
Adres: Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag

Kopie ter kennisgeving aan: Indonesische ambassade in Den Haag, het Indonesische Ministerie van Buitenlandse Zaken, het Indonesische Ministerie voor Onderwijs en Cultuur, het Indonesische Ministerie voor Onderzoek Technologie en Onderwijs, Indonesische en Nederlandse universiteiten en onderzoeksinstituten, tevens via persbericht aan Indonesische en Nederlandse media,

Betreft: Bezwaren tegen het Nederlandse onderzoek "Dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië, 1945-1950"

Geachte heer Rutte, mevrouw Bijleveld en de heer Zijlstra,

27 november 2017

Hierbij vragen wij uw aandacht voor de bezwaren die zijn gerezen tegen het Nederlandse onderzoeksproject "Dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië, 1945-1950". Onderstaand commentaar is een reactie op de onderzoeksopzet zoals deze op de website van het project is geplaatst en zoals de opzet door de drie instituten, het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV), het Nederlandse Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies (NIOD) en het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), op 14 september jl. in Amsterdam werd gepresenteerd.

Vooropgesteld dat meer onderzoek naar deze periode toe te juichen is, richten wij onze bezwaren op de politieke besluitvorming en de manier waarop het onderzoek nu opgezet en geleid wordt. Kort gezegd stellen wij dat deze studie niet onafhankelijk is en menen wij dat de opzet cruciale zaken buiten beschouwing laat.

Aanleiding onderzoek

Allereerst een aantal vragen en opmerkingen wat betreft de aanleiding voor het plotseling overstag gaan van de Nederlandse regering. Na een eerste afwijzing in 2012 besloot de overheid eind vorig jaar om alsnog nieuw onderzoek naar 1945-1949 te financieren. De publicatie van "De brandende kampongs van Generaal Spoor" zou de doorslag hebben gegeven. De vraag is echter

waarom specifiek dit promotieonderzoek van Rémy Limpach de regering overtuigde? Bracht Limpach werkelijk totaal nieuwe feiten aan het licht waardoor de regering eind 2016 tot inzicht kwam? Zou zijn publicatie ook tot grootschalig onderzoek hebben geleid als de rechtszaken van stichting Komitee Utang Kehormatan Belanda (K.U.K.B.) de Nederlandse Staat niet tot compensaties en excuses had gedwongen? Dit zijn cruciale vragen gezien de dubbele rol van het overheidsinstituut NIMH waar Limpach aan verbonden is. Zoals bekend voert K.U.K.B. sinds 2008 succesvolle rechtszaken tegen de Nederlandse Staat, waarvan een deel nog loopt. Daarnaast werden ook de drie Nederlandse instituten door de rechtszaken met de neus op de feiten gedrukt, zij hebben niet spontaan voor nieuw onderzoek gepleit. De vraag is dus waarom de overheid pas na de publicatie van Limpach groen licht heeft gegeven voor nieuw onderzoek.¹ Het omarmen van Limpachs studie enerzijds en het negeren van K.U.K.B. anderzijds is precies waar het wringt en waar onduidelijkheid over bestaat.

Belangenverstrengeling

Het lijkt geen toeval te zijn dat de regering overstap is gegaan door de studie van een onderzoeker die onder het ministerie van Defensie valt. Het discutabele aan de deelname van het NIMH aan het nieuwe onderzoek is dat Limpach en zijn team verantwoordelijk zijn voor de historische verificatie van de Indonesische claims.² Opmerkelijk is bijvoorbeeld dat zijn proefschrift (oorspronkelijk in het Duits geschreven) eerder nog onder embargo werd geplaatst totdat de Nederlandse vertaling gereed zou zijn. Liesbeth Zegveld, die als advocate van de Indonesische nabestaanden optreedt, protesteerde hiertegen in oktober 2015 omdat zij het onterecht vond dat de staat hierdoor een voorsprong in kennis had. De regering kon immers voor de verdediging steunen op de expertise die Limpach inbracht. De dubbele rol van het NIMH en Limpach wekken sterk de schijn van belangenverstrengeling. Toen de Nederlandse regering in 1996 opdracht gaf om onderzoek te doen naar de rol van het Dutchbat in Srebrenica werd NIMH daar bewust niet bij betrokken. Waarom wordt hier nu geen rekening mee gehouden?

¹ In de brief van 2 december 2016 verklaarde het kabinet dat de studie van Dr. Limpach de doorslaggevende factor was om alsnog grootschalig onderzoek te financieren. De passage met betrekking tot de rechtszaken benadrukt vooral de welwillendheid van de regering en niet de herhaalde afwijzing van claims en twijfels bij bewijsmateriaal: *“Het maatschappelijke debat is sinds 2009 ook in de rechtszaal voortgezet. In 2011 wees de rechtbank Den Haag claims van weduwen van slachtoffers van standrechtelijke executies in Rawagedeh toe. In 2013 stelde het kabinet een tijdelijke regeling vast voor de schadevergoeding aan weduwen van slachtoffers van standrechtelijke executies. Deze regeling is in 2015 met twee jaar verlengd. Voorts gaf het kabinet het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) in augustus 2016 toestemming om de gegevens over 350 onderzochte geweldsincidenten voor lopende rechtszaken openbaar te maken.”* Het kabinet stelde vervolgens dat het onderzoek zich niet diende te beperken tot de geweldspiegeling door alle partijen maar zich vooral ook moest richten op: *“de brede context van de naoorlogse dekolonisatie (inclusief samenleving) en het politiek, bestuurlijk, justitieel en militair optreden in 1945–1949 in voormalig Nederlands-Indië /Indonesië, zowel vanuit Haags als vanuit lokaal perspectief. Het is belangrijk dat een vervolgonderzoek een integrale benadering hanteert en dieper ingaat op zaken die aan bod zijn gekomen in de studie van dr. Limpach. De geweldsspiraal tijdens de zogenaamde “Bersiap” zal in een onderzoek worden betrokken. Ook de politieke besluitvorming in Den Haag over de dekolonisatie, de brede steun in Nederland voor het behoud van de relatie met Nederlands-Indië/ Indonesië en de uitzending en het optreden van de Nederlandse militairen, de beperkte informatievoorziening, als ook de nasleep na 1949 en de veteranenzorg, verdienen nader onderzoek.”* Zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-26049-82.html> Dit overheidsadvies is een op een overgenomen, te zien aan de deelonderzoeken op de website van het project ‘Dekolonisatie geweld en oorlog 1945-1950’: <http://www.ind45-50.org/onderzoek>

² Over de exacte rol van het NIMH in de rechtszaken tegen de Nederlandse staat, verklaarde de rechtbank in den Haag op 27 januari 2016: *“Daarnaast doet het NIMH ... aan de hand van historische bronnen en archiefstukken onderzoek naar de historische achtergronden en de aannemelijkheid van de stellingen van claimante. ... Het NIMH adviseert de betrokken ministeries over de historische verifieerbaarheid. Volgens de door de Staat gegeven toelichting wordt dit advies niet op schrift gesteld, maar worden de bevindingen mondeling besproken met alle betrokkenen.”* Zie uitspraak rechtbank Den Haag m.b.t. de Zuid-Sulawesi zaak: <<http://deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:RBDHA:2016:700>>

De afstand die het onderzoeksteam houdt ten opzichte van K.U.K.B. is tekenend. Zo is de stichting niet benaderd om deel te nemen aan het klankbordoverleg. Ook werd voorzitter Jeffry Pondaag niet uitgenodigd om tijdens de kick-off te vertellen over wat hem drijft en waarom hij zich al die jaren actief met het onderwerp bezighoudt.

Overigens moet hierbij worden opgemerkt dat het promotieonderzoek van Limpach door een buitenlandse universiteit is gefinancierd en het NIMH het onderzoek pas heeft omarmd toen de rechtszaken, en de bijbehorende excuses en compensaties, een politieke realiteit waren geworden.

Overheid stelt voorwaarden

Los van de rechtszaken en het NIMH is het eveneens zorgelijk dat politieke onderhandelingen zijn gevoerd om bepaalde onderwerpen prominent op de onderzoeks-agenda te plaatsen. Dat het Indonesische geweld tijdens de zogeheten “Bersiap-tijd” nu nadrukkelijk aandacht krijgt, was een onderhandelingseis van de VVD die over de koloniale oorlog spreekt als “waar twee vechten, hebben twee schuld”.³

NIOD-directeur Frank van Vree schreef op 9 februari 2017 aan de Tweede Kamer dat de drie instituten zich uitstekend kunnen vinden in de inhoudelijke voorwaarden die het kabinet had gesteld. Wat opvalt, is dat de opzet precies aansluit bij de wensen en de visie van de regering, die op hun beurt inspiratie lijken te hebben geput uit de onderwerpen die Limpach in het slotwoord van zijn boek aandraagt.⁴ Blijkbaar betaalt de regering niet slechts, maar bepaalt deze ook de inhoud. Op zijn minst is er sprake van een nauwe samenwerking tussen opdrachtgever en uitvoerder. Wij vrezen dat de studie op deze manier niet onafhankelijk kán zijn.

Kolonialisme geen punt van analyse

Hoewel oud-minister Ben Bot al in 2005 zei dat Nederland met de koloniale oorlog aan de verkeerde kant van de geschiedenis stond, laat de huidige onderzoeksopzet niet zien dat met deze uitspraak werkelijk de knop is omgezet. Het onderzoek begint bij de analyse van het geweld aan beide kanten, maar neemt het feit dat een koloniale oorlog werd gevoerd voor kennisgeving aan. Met het onderzoek denkt men het Nederlandse geweld te kunnen verklaren door de brede context van de naoorlogse dekolonisatie te bestuderen op: (internationaal) politiek, bestuurlijk, justitieel en militair niveau. Echter, wij stellen dat het uitgangspunt zou moeten zijn dat de kolonie Nederlands-Indië om te beginnen al geen legitieme regering had. Nederlandse militairen die zich niet direct aan oorlogsmisdaden schuldig maakten, waren net zo goed onrechtmatig in Indonesië. KITLV-onderzoeker Henk Schulte Nordholt vatte treffend samen waar het wringt in de Nederlandse omgang met het koloniaal verleden: *“de koloniale aanwezigheid zelf is geen punt van analyse. Als het over geweld gaat, praten we graag over excessen, een incident, een overgangverschijnsel, eigenlijk in termen van een ongelukje, terwijl dat veel fundamenteeler was. ... iets wat Nederlandse geschiedschrijvers niet graag willen zien.”*⁵ Schulte Nordholt zei dit zeventien jaar geleden maar anno

³ <<https://www.rtlnieuws.nl/nederland/kabinet-nieuw-onderzoek-naar-geweld-in-indonesie-eind-jaren-veertig>>

⁴ Rémy Limpach, *De Brandende Kampongs van Generaal Spoor* (Amsterdam 2016) blz. 780.

Website project: <<http://www.ind45-50.org/onderzoek>> Brief Frank van Vree aan de Tweede Kamer (9 februari 2017): <<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-801057>>

⁵ https://www.vpro.nl/speel~POMS_VPRO_210176~ovt~.html

2017 is zijn commentaar nog steeds actueel.

Het punt is dat de koloniale mind-set van toen (en hoe dit doorwerkt tot nu) niet als zodanig wordt geproblematiseerd. Zo wordt niet duidelijk hoe die moeizame verwerking van de oorlog in verband staat met de continuïteit van de koloniale mentaliteit. Onderzoek naar de periode 1945-1949 dient naar onze mening in elk geval rekening te houden met de volgende punten:

- 1) De onderzoekopzet moet de koloniale context als uitgangspunt nemen, alsmede de invloed van het kolonialisme op de verhoudingen en het denken van vandaag de dag.
- 2) De Indonesische onderzoekers verdienen een autonomere en prominentere rol.
- 3) De regering kan geen inhoudelijke voorwaarden stellen en aanverwante instanties of militairen dienen zich niet met het onderzoek naar dit politiek gevoelige onderwerp te bemoeien. In plaats van het NIMH zouden externe relevante instituten en organisaties betrokken moeten worden.
- 4) De samenvattende synthese kan onmogelijk door één persoon geschreven worden. Wij vinden de keuze voor KITLV-directeur Gert Oostindie als schrijver van de samenvatting niet te verantwoorden, aangezien hij geen Indonesië-kenner is.

Zie bijlage voor een uitgebreide onderbouwing van de bovengenoemde punten.

Namen ondergetekenden, (in totaal 124):

Jeffry Pondaag (Voorzitter K.U.K.B.)
Francisca Pattipilohy
Iwan Faiman
Surya Nahumury
Nico Vink
Rosa te Velde
Dr. Ethan Mark (Chair and University Lecturer of Asian Studies, Universiteit Leiden)
Patricia Kaersenhout
Yvonne Rieger-Rompas (Dueren, Duitsland)
Prof. dr. Saskia E. Wieringa (Universiteit van Amsterdam)
Linda Lemmen
Arjanti Sosrohadikoesoemo
Teddy Rachmat
Max van der Werff
Doorbraak
Eselies Vierhout
Max van Lingen (Bestuurslid Internationale Socialisten)
Dr. Carolyn Nakamura
Prof. Dr. K. Cwiertka (Modern Japan Studies, Universiteit Leiden)
P. Jong Loy (Voorz. Vereniging Opo Kondreman)
Marjolein van Pagee (Oprichter Histori Bersama)
Dr. Hoessein Rushdy (Universitas Indonesia)
Prof. Dr. Boudewijn Walraven (professor emeritus, Universiteit Leiden)
Sander Philipse
Dana Mclachlin
Sylvia Dornseiffer
Lev Nisan Gunti

Rob van Asdonck
H. van Kasbergen (Secretaris van de AFVN-Bond van Antifascisten)
P. van Griensven (Penningmeester van de AFVN-Bond van Antifascisten)
A. Graaff (Woordvoerder van de AFVN-Bond van Antifascisten)
Michael van Zeijl (Actiegroep de Grauwe Eeuw)
Prof. Dr. Egbert Dommering (hoogleraar informatierecht, Universiteit van Amsterdam)
Bari Muchtar
Daniel Chandra Lubis
Fred Papenhove
William Deymann
Ady Setyawan (Roode Brug Soerabaia)
Yita Dharma
Frans Vermeulen
Abdul Rohman (Probolinggo, Oost-Java)
Stephany Iriana Pasaribu
Arjan Onderdenwijngaard (Rumah Kahanan, artspace Depok, Indonesië)
Maurits Rade
Kaleb de Groot
Saida Derrazi (Comité 21 maart)
André Marques
Marjan Boelsma
André Kaijim
Tess Verbaarschot
Willem Bos (SAP/grenzeloos)
Max de Ploeg
Hagar Michel
Irwan Lubis S.H.
Patty D. Gomes
Simone Zeefuik
Dr. Patricia Schor
Eileen Matthijssen
José Mooren
Marlesy K. Latumahina
Melita Tarisa
Wil Adriaans
Matthea Westerduin
Dirk Wanrooij
Fallon Does
Mikki Stelder (Amsterdam School for Cultural Analysis)
Anna de Ruiter
BIJ1 (Politieke partij)
Radicaal (politieke jongerenorganisatie BIJ1)
Brigitte Gabel
Dorine van Meel
Jasper Sparnaay
Sam Pormes
Makmur Sturing
D.E. Popov
Willem Rabbeljee
Michiel van Loo
S. C. Degener
drs. Feddo Oldenburger,
drs. Carla Oldenburger-Ebbers
Marit van Splunter (Dekolonisatie netwerk voormalig Nederlands-Indië)
Sarieke de Jong (Dekolonisatie netwerk voormalig Nederlands-Indië)

Jazie van Veldhuyzen (Dekolonisatie netwerk voormalig Nederlands-Indië)
Jasper Albinus (Dekolonisatie netwerk voormalig Nederlands-Indië)
Phaidra Johannis (Dekolonisatie netwerk voormalig Nederlands-Indië)
Bayu Junaid (Dekolonisatie netwerk voormalig Nederlands-Indië)
Ümidt Dag (Opticiens, Nederland)
Hj. Kasmawati Kadar (Makassar, Indonesië)
Hj. St Saerah (Makassar, Indonesië)
Karyadi Kadar (Makassar, Indonesië)
Kusniati Kadar (Makassar, Indonesië)
Suaeb Pasang (Makassar, Indonesië)
Muh. Fajri Salim (Makassar, Indonesië)
Joop Burgerhout (Psycholoog, socioloog, Docent HBO, Voorschoten)
Hans Boot (Redactie Solidariteit)
Bert Maathuis (Almelo)
Anne-ruth Wertheim
Aboeprijadi Santoso
Karlijn Roex
Maja Pattipilohy
Carol Burgemeester
Tino Pattipilohy
Britte Sloothaak (Kunsthistoricus)
Sjane de Fretes (Capelle aan den IJssel)
Eric Kampherbeek
Charlie Munster
Nyonky Resley
Adeh Salakory
Taskforce Maluku & Maluku Utara (Part of Global Network Diaspora Indonesia)
M. Kakisina
Flavia Dzodan
Pieter Anthony
Sasha Mahe (Parijs)
Federico Lafaire
Frieda Amran
Martin Basiang S.H. (Deputy Attorney General (Ret.) Republik Indonesia)
Charles Esche (Directeur Van Abbemuseum, Eindhoven en Professor University of Arts London)
Frederico Lafaire
Armando Ello
Anneloes van der Horst
Thomas Rieger (Historicus, Hamburg)
Fia Hamid-Walker (Public interests trainee lawyer, Melbourne, Australia)
D.T. Sariman (Amsterdam)
Iben Trino-Molenkamp
Wahyu Iswandi

Contactpersoon voor beantwoording:

Marjolein van Pagee, oprichter Histori Bersama

Tel: 0645004475

Mail: info@historibersama.com

BIJLAGE

1. Onafhankelijk onderzoek

Zoals hierboven aangegeven menen wij dat het NIMH niet onafhankelijk is omdat het de belangen behartigt van de Nederlandse staat als het gaat om de historische verificatie van claims. Ondanks het feit dat het NIMH los van de staat voor grootschalig onderzoek heeft gepleit. Wat frappeert is dat diezelfde staat, na het voorstel eerst af te wijzen, nu het beeld schetst dat er eindelijk verantwoordelijkheid wordt genomen. Het zou tijd zijn om in de spiegel te kijken, aldus Minister Koenders in december 2016. Waar echter aan voorbij wordt gegaan is het feit dat claims steeds opnieuw worden afgewezen met het commentaar dat de historische bewijsvoering niet overtuigend is. Daardoor is de indruk ontstaan dat het onderzoek ingezet wordt om tijd te winnen, in de trant van: we zijn er mee bezig, over vier jaar weten we meer. Het dubbele aan de rol van het NIMH is dat de onderbouwing van de afwijzing gebaseerd is op het mondelinge advies van experts die daar werkzaam zijn. De vraag is dus hoe het nieuwe onderzoek zich verhoudt tot de lopende rechtszaken en hoe met name het NIMH opereert. In feite heeft het instituut toegang tot (en kennis van) belastend materiaal dat het verhaal van de slachtoffers en nabestaanden zou kunnen ondersteunen.

Hierbij moet worden opgemerkt dat de rechtbank in Den Haag, de overheid begin 2016 (dus voorafgaand aan het nieuwe onderzoek) had opgedragen om nader onderzoek te verrichten en de resultaten openbaar te maken. Het was naar aanleiding van deze rechterlijke uitspraak dat de overheid halverwege 2016 bekend maakte dat het NIMH namenlijsten had gevonden van 350 Indonesiërs die destijds slachtoffer waren geworden van oorlogsmisdaden gepleegd door Nederlandse soldaten in Zuid-Sulawesi. De lijsten bevatten naam en toenaam, inclusief de datum en de manier waarop de slachtoffers waren geëxecuteerd. Nu is het zo dat de weduwen van deze slachtoffers, conform de financiële regeling (alias “de bekendmaking”) recht hebben op schadevergoeding.⁶ In een brief (gedateerd 1 september 2016) sprak stichting K.U.K.B. de wens uit dat de overheid een gebaar naar de slachtoffers toe zou maken: *“Niet alleen wordt het delen van kennis van uw kant op prijs gesteld, maar het zou ook een handreiking van uw kant zijn in de richting van personen die mogelijk nog in aanmerking komen voor een schadevergoeding, maar die daarvan niet op de hoogte zijn.”* Maar daarop reageerde de overheid dat de namenlijsten op zichzelf niet voldoende basis waren voor toekenning en dat het over vier jaar vast mogelijk zou zijn om deze

⁶ Overigens vallen kinderen van Indonesische oorlogsslachtoffers buiten deze regeling, alleen weduwen kunnen hier aanspraak op maken, op voorwaarde dat zij het onrecht kunnen aantonen. Het punt is echter dat de overheid de ingediende bewijzen steeds in twijfel trekt en op basis daarvan claims afwijst. Door de publicatie van namenlijsten heeft de staat aangetoond dat ze belastend bewijsmateriaal in bezit hebben, maar daar geen consequenties aan verbinden. Kan er van welwillendheid gesproken worden als claims, ingediend door kinderen van geëxecuteerden, worden afgewezen met het argument dat de zaken verjaard zijn? De vraag is dus in hoeverre de Nederlandse overheid met het nieuwe onderzoek werkelijk bereid is om verantwoordelijkheid te nemen en in de spiegel te kijken. Wat betekent het dat stichting K.U.K.B. en advocate Liesbeth Zegveld via de media over de namenlijsten hoorden? Indonesische nabestaanden wisten al die tijd niet dat er bewijsmateriaal was dat hun recht op de financiële regeling ondersteunde. Daarnaast werden de namenlijsten ook niet online gepubliceerd. Bij het opvragen van de lijsten blijkt dat persoonsgegevens zijn zwart gemaakt en de aanvrager moet eerst een verklaring van Defensie tekenen. Toch meende de Leidse historicus Bart Luttkhuis dat het een *“positieve, lofwaardige stap [was] van Defensie.”* Maar K.U.K.B.-voorzitter Jeffry Pondaag concludeerde dat het te laat was: *“Het was veel beter geweest als het ministerie zelf actief de nabestaanden in Indonesië had benaderd. Nu wordt een overzicht op deze indirecte manier bekendgemaakt. Vervolgens gaat het ministerie zitten wachten op mogelijke nieuwe schadeclaims van nabestaanden.”* Zie: <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/08/25/lijst-namen-slachtoffers-indie-openbaar-4005138-a1517969>

periode beter te duiden. Het is op deze manier dat het onderzoek gebruikt wordt als argument om de afwikkeling van Indonesische claims op de lange baan te schuiven. Daarin behartigt het NIMH enerzijds overheidsbelangen en vervult het anderzijds een uitvoerende rol in het onderzoek.

Toch is deze betrokkenheid niet de enige reden dat het problematisch is dat een overheidsinstituut aan het onderzoek meedoet. Het is bekend dat tal van politiek-financieel gevoelige kwesties zijn ontstaan uit de koloniale oorlog die Nederland tegen de onafhankelijke staat Indonesië voerde. Daarbij gaat het niet alleen om juridische claims van Indonesische slachtoffers, maar ook om de Indische “backpay kwestie” alsmede onduidelijkheden rondom de 4,5 miljard gulden die Indonesië destijds voor de onafhankelijkheid moest betalen. Andere politiek gevoelige zaken zijn bijvoorbeeld de verbondenheid van het koningshuis met de koloniën (koningin Wilhelmina stemde in met het sturen van troepen) alsook de wetwijziging die door de Tweede Kamer werd aangenomen om dienstplichtigen te kunnen sturen. In het kader van onafhankelijk onderzoek kan dit onmogelijk worden toevertrouwd aan een onderzoeksinstituut dat direct onder het ministerie van Defensie valt.

Waarom heeft men in plaats van het NIMH niet andere relevante Nederlandse of Indonesische (particuliere) organisaties uitgenodigd om dit onderzoek te leiden? Hoe is het bijvoorbeeld te verantwoorden dat luitenant-generaal De Kruif gevraagd is om de wetenschappelijke voortgang te beoordelen? Op basis van welke kwaliteiten is een militair daarvoor geschikt? Van een gedegen onderzoek mag worden verwacht dat in plaats van militairen en defensiemedewerkers onafhankelijke partijen betrokken worden, zoals bijvoorbeeld het International Institute of Social History (IISG) en het International Institute for Scientific Research (IISR).

2. Disbalans Nederlandse-Indonesische verdeling

Waarom wordt het onderzoek geleid door uitsluitend Nederlandse onderzoeksinstituten? Was het niet evenwichtiger geweest als het onderzoeksgeld (op zijn minst de helft daarvan) aan diverse Indonesische onderzoeksinstellingen zou zijn geschonken? Als tegenvoorbeeld is het opmerkelijk te noemen dat de Japanse regering eerder wel subsidie aan het NIOD schonk, waarna Nederlandse onderzoekers volledig zelfstandig konden beslissen wat zij ermee deden.

De dominantie wat betreft Nederlandse inbreng duidt op een disbalans en het kan niet anders dan dat dit de onderzoeksresultaten zal beïnvloeden. Als waarheidsvinding, neutraliteit en onafhankelijkheid werkelijk leidende motieven zijn, dan had minstens de helft van het team uit Indonesiërs moeten bestaan, die vervolgens volledige zeggenschap zouden hebben gekregen over welke deelonderwerpen zij belangrijk zouden vinden. In de huidige situatie hebben Nederlandse onderzoekers het raamwerk al bedacht en is de Indonesische inbreng slechts in de vorm van assistentie bij het beantwoorden van Nederlandse vragen.

Zijn de drie instituten zich terdege bewust van de aarzelings aan Indonesische kant en kunnen zij uitleggen waar deze vandaan komt? Waarom werd tijdens de kick-off de indruk gewekt alsof de Nederlandse en Indonesische historici samen in dialoog een nauw samenwerkingsverband zijn aangegaan?

3. Oostindie schrijver van de synthese

Op basis van welke argumenten is KITLV-directeur Gert Oostindie aangewezen als de schrijver van de synthese? Los van zijn rol als een van de initiatiefnemers en leidinggevenden van dit

onderzoek staat hij niet bekend als een Indonesië-expert. Hij spreekt de taal niet en zijn expertise ligt in de geschiedenis van de Cariben. Het feit dat hij in 2015 een boek schreef over het onderwerp dekolonisatieoorlog Indonesië, maakt hem nog niet de geschikte kandidaat om de vierjarige studie naar deze complexe geschiedenis samen te vatten.

Sterker nog, een nadere bestudering van het boek getiteld “Soldaat in Indonesië” wekt de indruk dat hij de bevrijdingsstrijd van de Indonesiërs uitsluitend vanuit de optiek van de kolonisator weet te duiden. Al in het voorwoord karakteriseert hij de strijd van de Indonesiërs als een burgeroorlog, alsof Nederland zich niet aan verdeel- en heerspolitiek had schuldig gemaakt. Een van de tussenkopjes in de inleiding luidt “koloniale oorlog” maar begint dan met een uiteenzetting over Nederlandse vredesmissies, benadrukkend dat Nederland geen sterke militaire cultuur kent en zich vanaf begin 20^e eeuw als neutrale mogendheid profileerde. Hoe is de Nederlandse neutraliteit te rijmen met de bezetting van vreemde gebiedsdelen in Azië en andere delen van de wereld?⁷

Het is niet dat Oostindie de koloniale voorgeschiedenis en uitbuiting volledig onbenoemd laat, maar het is de manier waarop hij het koloniale aspect als irrelevante factor afdoet. De voorgeschiedenis, inclusief de koloniale mind-set, koppelt hij volledig los van de beoordeling achteraf. Zo betoogt hij dat bij een hedendaagse interpretatie niet gemoraliseerd mag worden, het moet gaan om analytische vragen. Voor hem betekent dit dat hedendaagse historici moeten meedenken in de termen van toen: rust en orde herstellen.

De vraag of de oorlog nu wel of niet rechtvaardig was, acht hij onnodig. We moeten volgens hem de Nederlandse claim op dat gebied vooral in de context van de tijd zien. Dat is een opmerkelijk standpunt, omdat het suggereert dat de publieke opinie van toen eenduidig pro-koloniaal zou zijn geweest. Het tegendeel is waar: maar liefst tienduizenden dienstplichtigen en vele anderen protesteerden tegen de koloniale oorlog. Een kleiner deel van de dienstplichtigen zou daadwerkelijk weigeren om tegen de Republiek Indonesië te gaan vechten. Als Oostindie af wil gaan op de tijd van

⁷ Oostindie in “Soldaat in Indonesië” (2015): “Een episode die gelijktijdig een dekolonisatie- en een onoverzichtelijke burgeroorlog was en een sterk gemilitariseerde Republiek Indonesië voortbracht. (p. 7) ... Schone oorlogen bestaan niet... Als oorlog al aanvaardbaar is, waar ligt dan de grens tussen een ‘reguliere’ oorlogshandeling en een ontoelaatbare oorlogsmisdaad? En wat heeft de intentie van de oorlogvoerenden ermee te maken? Heeft de (on)rechtmatigheid van het Nederlandse militaire optreden consequenties voor de beoordeling, achteraf, van het geweld? Is dat geweld per definitie ‘fout’ omdat [er] inmiddels ...consensus lijkt te zijn dat deze oorlog een onverstandige ‘foute’ koloniale reflex was? Dat zijn retorische vragen met een moralistische ondertoon. (p. 19-20) ...Debatten over de oorlog in Indonesië en vooral het Nederlandse aandeel daarin spitsen zich vaak toe op de vraag in hoeverre er sprake was van ‘excessief geweld.’... Ten eerste moet deze discussie worden losgemaakt van de vraag of het Nederlandse militaire optreden gerechtvaardigd was. Natuurlijk heeft de Republiek Indonesië zich altijd op het standpunt gesteld dat het Nederlandse ingrijpen een onaanvaardbare koloniale reflex was, en zeker heeft de Nederlandse regering in 2005 afstand genomen van het eertijds gevoerde beleid. Toch heeft het analytisch geen zin om daarom alle Nederlandse acties bij voorbaat als buitensporig te betitelen. Het Nederlandse optreden moeten worden begrepen in de context die er toen, van Nederlandse zijde althans, aan werd gegeven: bescherming van de bevolking, herstel van orde en vrede. Ten tweede wordt in het publieke debat vaak slordig omgesprongen met begrippen als ‘buitensporig’ of ‘excessief’ geweld en ‘oorlogsmisdaden’. In alle oorlogen vallen slachtoffers. Waar zij vallen in directe gevechten tussen de oorlogvoerende militairen wordt dit als onvermijdelijk en in de context van een oorlog als normaal beschouwd. Alle andere vormen van geweld – tegen krijgsgevangenen, tegen de burgerbevolking – dienen volgens het oorlogsrecht kritischer te worden beoordeeld. (p. 27-28)... Dat ook aan Indonesische zijde gruwelijke misdaden zijn begaan staat buiten kijf – zeer waarschijnlijk op grotere schaal en in hoge mate gericht tegen andere Indonesiërs. Onderzoek daarnaar was in Indonesië decennialang vrijwel onmogelijk en is nu nog een moeilijk begaanbaar terrein. Dat geldt temeer voor een open publiek debat over deze periode, omdat dit vensters kan openen op de Indonesische revolutie die men liever gesloten houdt: de toenmalige diepe verdeeldheid onder de eigen bevolking, etnisch, geografisch, politiek, grootscheeps en gruwelijk onderling geweld, de onmacht, maar ook de verantwoordelijkheid van de legertop en de republikeinse leiders. Over de Bersiap is inmiddels een bescheiden wetenschappelijk debat ontstaan. ... Zeker is dat dit debat in Indonesië nauwelijks wordt gevoerd, en dat de kennis en belangstelling voor extreem geweld tegenover de Europese en Chinese bevolking vrijwel nihil is. ... Op de oorlogspropaganda uit de tijd zelf is nog nauwelijks een fase van reflectie gekomen. (p. 29-30)

toen, dan zal hij ook de toenmalige kritiek in ogenschouw moeten nemen. Een reflectie op de legitimiteit van de oorlog en de kolonie als geheel, kan juist ook in de beoordeling achteraf heel relevant zijn.

Opvallend is dat hij zijn lezers wel waarschuwt om niet al het Nederlandse geweld als oorlogsmisdaden te categoriseren. In alle oorlogen vallen nu eenmaal slachtoffers, dat is onvermijdelijk en normaal, aldus Oostindie. De vraag is: waarom vindt hij het in dit verband ineens belangrijk om in de beoordeling achteraf het internationaal recht erbij te halen? Als we dit op een analytische manier doortrekken naar het koloniseren en uitbuiten van een ander volk, zijn er net zo goed juridische kwesties die om duiding vragen.

Zowel in de inleiding van zijn boek als in diverse media-uitlatingen betoogt hij dat de Indonesische “stichtingsmythe” onjuist is en roept hij Indonesiërs op om het eenzijdige nationale narratief bij te stellen.⁸ Maar hoe kan hij een oordeel vellen over de huidige Indonesische geschiedschrijving als hij de taal niet spreekt? Hoe weet hij zo zeker dat er in Indonesië geen debat wordt gevoerd over de Bersiap? Waarom zou Indonesië doelbewust een onderzoek naar deze periode dwarsbomen als hij er tegelijkertijd zeker van is dat Indonesiërs geen kennis hebben over de Bersiap? (Want dat zou betekenen dat ze het wel degelijk weten, maar het doelbewust verdoezelen.) Duidelijk is dat hij er voor wat betreft dit boek niet in is geslaagd om enige vorm van zelfkritiek toe te passen en de mythes in de Nederlandse koloniale geschiedschrijving te ontrafelen.

Concluderend bezit hij geen relevante vaardigheden om het Nederlands koloniale optreden in Indonesië op juiste waarde te schatten. Veelbetekenend is dat hij tijdens de kick-off zelf aangaf zomaar toevallig “in het onderwerp te zijn gerold”. In bredere context is het typerend dat hij regelmatig vergoelijkend spreekt over de “goede en slechte kanten” van het Nederlands kolonialisme.⁹ Uit alles blijkt dat hij denkt vanuit de positie van de witte Nederlander die nog steeds moeite heeft om onder ogen te zien dat kolonialisme per definitie een schending van mensenrechten betreft. De Indonesische strijders blijven in zijn boek slechts wrede karikaturen, in sterk contrast met de menselijke eigenschappen die hij de Nederlandse soldaten toedicht. Daarom: het schrijven van het samenvattend boek kan onmogelijk aan hem worden toevertrouwd. In plaats

⁸ In een interview met NRC (2 december 2016) legt Oostindie uit wat hij Indonesische studenten vertelde tijdens een rondreis langs veertien universiteiten op Java, Bali en Kalimantan: “Studenten waren oprecht geïnteresseerd; ze wilden nu wel eens horen hoe het echt zat. Want ze weten heel weinig, ze kennen alleen een paar clichés. Wij lieten citaten uit de egodocumenten van oud-strijders voorlezen door studenten. Dat werkte heel goed. ‘Kijk’, zei ik, ‘jullie ontlenen je beeld van Nederlanders aan populaire speelfilms. Daarin zijn alle ‘Belanda’ even lang als ik, hebben een fles bier in de hand en vallen meisjes lastig. En af en toe schieten ze.’ Uit de voorgelezen brieven en dagboekfragmenten bleek dat het gaat om mensen van vlees en bloed. ... Oostindie ging ook in tegen andere clichés, zoals dat van een heroïsch volk dat de Nederlanders er met vereende krachten heeft uitgegoid. „De werkelijkheid was veel genuanceerder, zei ik steeds. Er was niet één eensgezind Indonesisch volk, er was veel onderling geweld, onderlinge terreur ook, en allerlei groepen deden om heel verschillende redenen mee met de Nederlanders. Het ging niet alleen – dat weten ze dan weer wél – over Molukkers van het KNIL. Er waren ook delen van het land die niet onder Java wilden komen, plaatselijke aristocraten en ambtenaren die hun lot nu eenmaal hadden verbonden met de andere kant. Verder had je islamitische strijdgroepen als Hezbollah en de Darul Islam, socialisten en communisten. Het was, zei ik, aan jullie kant een chaos, en de uitkomst was helemaal niet vanzelfsprekend. De sfeer was heel open, ik kon alles zeggen. Nergens kwam ik vijandigheid of grote scepsis tegen. Al kun je dat laatste nooit goed meten.” ... Oostindie ziet ook een verband met Indonesische gevoeligheden. „De terughoudendheid die tot voor kort nog in Den Haag bestond tegen onderzoek als dit had ook te maken met de angst om Indonesië kopschuw te maken. Want ginds zit de politiek niet te springen om onderzoek dat de eigen founding myth – heroïsche, eensgezinde bevrijdingsstrijd – kan ondergraven. En wie weet leidt het ene onderzoek tot het andere, bijvoorbeeld naar de communistenmoord van 1965-’66.” <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/12/02/reizen-met-een-steen-in-de-schoen-5625221-a1534786>

⁹ Gert Oostindie in tijdschrift Transparant, oktober 2016: “Er is over de Nederlandse koloniale geschiedenis in ‘Indië’ van alles te zeggen, en zeker ook goeds – ook al passen de uitgangspunten van onze aanwezigheid niet in een hedendaags perspectief.” <http://historibersama.com/vertalingen/2016-2/onderzoek-en-herdenk/?lang=nl>

daarvan zouden alle individuele onderzoekers elk afzonderlijk een hoofdstuk kunnen aanleveren.

4. Illegale kolonie

In de opzet wordt niet duidelijk vanuit welk standpunt het onderzoek vertrekt als het gaat om de illegaliteit van de Nederlandse kolonisering van Indonesië. Gezien (de-)kolonisatie het onderwerp van de studie vormt, verwachten wij dat de onderzoekers er blijk van geven besef te hebben van de eeuwenlange, menselijke tragedie die achter deze term schuilgaat. Dit besef zou op zijn minst terug moeten komen in de opzet en de vraagstellingen.

Door het thema kolonialisme slechts zijdelings te benoemen (zowel in de opzet, als tijdens de kick-off) wekt men de indruk dat het Westers kolonialisme legaal was en ook dat deze ideologie van ondergeschikt belang was voor de ontsporing van geweld in de Nederlands-Indische kolonie in Azië. Uit de teksten en presentaties lijkt het alsof de onderzoeksinstituten er stilzwijgend vanuit gaan dat het Nederlands-Indische gouvernement ongeveer dezelfde legitimiteit had als een democratische rechtsstaat. Zo krijgt de invloed van de koloniale context op het geweldsgebruik slechts in een bijzin aandacht in het deelproject “de politiek- bestuurlijke context” waarbij de hoofdvraag luidt: *“waarom kon er in de jaren 1945-1949 een politieke en bestuurlijke cultuur ontstaan waarin grootschalig geweld inclusief oorlogsmisdrijven jegens Indonesiërs werd getolereerd en zelfs gestimuleerd?”* In een zin wordt in alle voorzichtigheid geopperd: *“Produceerde de koloniale context een andere relatie tot het geweldsgebruik?”* Vanuit onze optiek zou dit niet zomaar een bijvraag in een deelproject moeten zijn, maar is dit de kern waar het om draait.

Een concreet voorbeeld van het ontbreken van een bredere duiding over wat kolonialisme inhoudt, is dat tijdens de kick-off wel werd aangegeven dat de term “politieke acties” door “koloniale oorlog” vervangen zou moeten worden maar zonder verdere uitleg waarom dat zou moeten. Het punt is dat het geen zin heeft om eufemistische termen aan te passen als de ideologie erachter niet onderwerp van discussie is. Zo is de aanduiding “koloniaal regime” ook passender dan “Nederlands-Indische regering”, maar zolang niet ingegaan wordt op de dieperliggende reden voor die naamswijziging, zal dit slechts tot oppervlakkig, politiek correct denken leiden.

5. Erkenning 17 augustus 1945?

Een ander aspect dat met de illegaliteit van de kolonie te maken heeft is de juridische erkenning van 17 augustus 1945. Hoe gaat het onderzoek om met de juridische status van de Indonesische archipel in de periode tussen de uitroeping van de Republiek en de officiële soevereiniteitsoverdracht van Nederlands-Indië? Dit heeft direct invloed op de interpretatie van de oorlog; het maakt nogal uit of het als een binnenlands conflict of als een aanval van een buitenlandse mogendheid op een soeverein volk beschreven wordt. Was de Nederlandse aanwezigheid en bemoeienis niet op zichzelf al een schending van mensenrechten? Ook de Verenigde Naties beschouwen de Indonesische proclamatedatum als legitiem. Gezien deze studie ook aandacht zegt te willen besteden aan de besluitvorming op justitieel niveau, is een belangrijke vraag op welke juridische gronden Nederland 17 augustus 1945 slechts “de facto” (= alleen moreel en politiek) denkt te kunnen aanvaarden.¹⁰ Wat zijn de gevolgen van deze aanvaarding voor de

¹⁰ Ben Bot zei in 2005: *“Ik zal met steun van het Kabinet aan de mensen in Indonesië duidelijk maken dat in Nederland het besef bestaat dat de onafhankelijkheid van de Republiek Indonesië de facto al begon op 17 augustus 1945 en dat wij - zestig jaar na dato - dit feit in politieke en morele zin ruimhartig aanvaarden.”*

interpretatie van het geweld tijdens deze oorlog? De onderzoeksopzet laat dergelijke aspecten buiten beschouwing, terwijl dit cruciaal is als men een beter begrip wenst te krijgen over hoe de Nederlandse mensenrechtenschendingen gezien moeten worden.

6. Deelonderzoek Bersiap

In de brief van NIOD-directeur Frank van Vree aan de Tweede Kamer valt te lezen dat onderzoek naar de Bersiap vooral dient om: *“de psychologische gevolgen voor Nederlandse militairen en burgers beter in kaart te brengen en om de vraag te stellen naar de betekenis van de Bersiap als belangrijke factor in de latere oorlogvoering.”* Betekent dit dat het onderzoeksteam de Bersiap als beginpunt van de koloniale oorlog beschouwt? De woordkeus doet sterk vermoeden dat de aandacht voor de Bersiap-tijd nodig wordt geacht om misdaden, die gepleegd zijn namens de Nederlandse staat, mee te rechtvaardigen. Prangende vragen die de onderzoekers nu laten liggen zijn: In hoeverre is de koloniale oorlog niet ook een verlengstuk van de verdeel en heers-politiek van Nederland? Zijn de slachtoffers van deze gewelddadige periode niet in feite ook slachtoffers van het Nederlands kolonialisme? Op welke manier is de Bersiap ook politiek ingezet om de Nederlandse agressie te rechtvaardigen?

7. Technische en ideologische oorlogvoering

Opvallend is dat het deelonderzoek *“Asymmetrische oorlogvoering”* wel aandacht besteedt aan de technologische ongelijkheid van de strijd maar niet aan de ideologische verschillen. Uit de tekst op de website valt op te maken dat dit deelonderzoek vooral wil kijken naar de interactie tussen de Indonesische strijdkrachten en de door hen toegepaste strijdmethoden. Maar op deze manier wordt er onvoldoende aandacht besteed aan het feit dat Indonesische schendingen van mensenrechten voortvloeiden uit de onderdrukte positie, terwijl de schending van mensenrechten door Nederland uitgevoerd werden door een overheersende macht die daartoe de autoriteit en het recht meenden te hebben. Illustratief voor de benadering van het Nederlandse onderzoeksteam is bijvoorbeeld het opiniestuk van een van de betrokken onderzoekers, Onno Sinke, die uitlegt hoe hij aan een kant meer erkenning wil voor zijn KNIL-opa die door zijn familie als verzetsheld wordt beschouwd, terwijl hij zich tegelijkertijd ook wil verplaatsen in de *“bloeddorstige Indonesische strijder”*, iets wat de Indonesische historici volgens hem ook andersom zouden moeten doen: *“Ook zij zullen hun vooroordelen opzij moeten zetten en zich moeten verdiepen in het Nederlands perspectief.”*¹¹ Ook KITLV-onderzoeker Ireen Hoogenboom merkte tijdens de kick-off op dat de Indonesiërs ook begrip moeten tonen voor de Nederlandse motieven.¹² Maar waarom zouden Indonesische onderzoekers na al die jaren vooral begrip en interesse moeten hebben voor de visie van de voormalige kolonisator? Het problematische aan de huidige opzet is dat het volstrekt onduidelijk blijft hoe de onderzoekers het verschil in denken en de filosofie achter de Indonesische vrijheidsstrijd als rode leidraad meenemen in deze studie. Vanuit onze optiek is de belangrijkste taak om allereerst kritisch te reflecteren op het eigen Nederlandse perspectief om zo het gebrek aan evenwicht in ideologie

¹¹ <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/09/12/ik-moet-de-op-bloed-beluste-indonesische-strijder-begrijpen-12965684-a1573174> NRC (12 september 2017)

¹² Video van de kick-off in Pakhuis de Zwijger, uitspraak Ireen Hoogenboom op minuut 26'00: <https://dezwijger.nl/programma/overbodig-of-hard-nodig>

helder te krijgen. Eveneens zou een luisterende houding, in plaats van een adviserende, gepaster en effectiever zijn.

8. Dekoloniseren gedachtegoed

In zijn geheel wekt de opzet de indruk alsof “dekolonisatie” slechts een militair proces was dat eindigde in 1949, terwijl het dekoloniseren van het Nederlands gedachtegoed misschien wel van groter belang is. Nog los van de politieke bemoeienis is de vraag hoe een studie naar koloniaal geweld, geïnitieerd en uitgevoerd door de voormalige kolonisator, tot een onafhankelijk en betrouwbaar onderzoeksresultaat kan leiden.

In de afgelopen decennia zijn op internationaal niveau talloze studies verschenen over wat een “de-koloniale” manier van denken inhoudt. Gezien de onderzoekers aangeven samen te willen werken met Indonesische counterparts is het raadzaam om lessen te trekken uit al bestaand studiemateriaal van bijvoorbeeld de Zuid- Aziatische “Subaltern Studies Group” (SSG). Zoals het er nu uitziet, lijkt het erop dat het onderzoeksteam deze kennis links laat liggen. KITLV-directeur Oostindie schreef eerder dat het niet spijtig was dat deze school in Nederland geen weerklank vond.¹³

Echter, om structurele onderzoeksproblemen het hoofd te bieden - zoals de eenzijdigheid, de dominantie en de overvloed aan Nederlandse bronmateriaal ten opzichte van het gebrek aan Indonesische bronnen - achten wij het bestuderen en implementeren van deze kennis van cruciaal belang. In de Nederlandse context houdt het International Institute for Scientific Research (IISR) zich al jaren bezig met het analyseren van de systematische manier waarop de wetenschap is beïnvloed door het kolonialisme. De vraag is dus: waarom wordt het door het IISR gehanteerde theoretisch raamwerk DTM (Decolonizing The Mind) niet toegepast in dit onderzoek?

9. Koloniaal racisme

In diezelfde lijn is het opvallend dat de opzet niets vermeldt over het racistische element van de Nederlandse koloniale onderdrukking. Het raciale aspect van de koloniale werkelijkheid verdient bijzondere aandacht in de zoektocht naar verklaringen hoe het kan dat Nederlandse soldaten zich aan extreme gewelddadigheden schuldig maakten. Een van de gerenommeerde Indonesië kenners wijlen prof. dr. W.F. Wertheim schreef al in 1991: “*Koloniaal racisme had als duidelijkste motief: een*

¹³ Gert Oostindie in “Postkoloniaal Nederland” (2010): “*In recente studies is met reden opgemerkt dat ook toen zich een debat over het kolonialisme en zijn erfenissen ontwikkelde, deze school in Nederland weinig aanhang heeft gekregen. De vraag is niet alleen of deze vaststelling juist is en hoe dit kan worden verklaard, maar ook of hiermee veel is gemist. De eerste vraag – klopt het dat de postcolonial studies zich in Nederland nauwelijks ontwikkelden? – kan zonder veel voorbehoud bevestigend worden beantwoord. Er is geen sprake van een brede traditie van reflectie op het koloniale verleden en de continuïteiten naar het heden, nog minder vanuit een uitgesproken postkoloniaal paradigma. ... De vraag ‘waarom géén postcolonial studies?’ kan doen veronderstellen dat het ontbreken van een dergelijke traditie uitzonderlijk en een groot gemis is. ... Resteert de vraag of dit alles een groot gemis is. Allereerst was daar een sterke neiging tot onverzoenlijke politieke correctheid, wat in de praktijk wel leidde tot theoretisch aanvechtbaar strategisch essentialisme of heilloos zwart-witdenken. ... Het benadrukken van de ‘meerstemmigheid’ van ervaringen en interpretaties van de (post)koloniale werkelijkheid leidde in de meer extreme versies tot een excessieve problematisering van de methodologische conventies van de mainstream wetenschap, en daarmee tot een heilloos isolement. De ironie wil dat veel van de toch uitdrukkelijk ook als emancipatoir bedoelde postcolonial studies uiteindelijk verzandde in tot wanhoop stemmend jargon en terminologische haarkloverijen in eigen kring. Vanuit een ‘conventioneel’ wetenschappelijk perspectief leed deze school, kortom, steeds duidelijker aan een te veel aan idiosyncratisch jargon, een tekort aan conceptuele helderheid en empirische onderbouwing. ... Zo bezien kan de vaststelling dat Nederland nauwelijks een met de Angelsaksische wereld verwante traditie van postcolonial studies ontwikkelde moeilijk spijtig zijn.” (p. 261).*

ideologie tot steun aan kapitalistische uitbuiting van een machteloos gemaakte en onderdrukte koeliebevolking. Deze strategie werd natuurlijk vergemakkelijkt door de uitwendige zichtbaarheid van het onderscheid tussen de heersende top-kaste en de uitgebuite 'underdogs'."¹⁴ Waarom is niets van deze basale kennis terug te lezen in de onderzoeksopzet?

10. Vergelijkend onderzoek

Een van de deelonderzoeken gaat zich richten op het vergelijken van andere dekolonisatieoorlogen met als doel om: *"zo een in Nederland nog steeds deels courant geloof in koloniaal exceptionalisme te ontkrachten. ... Om beter te kunnen beoordelen in welke aspecten het Nederlands-Indonesische conflict al of niet uniek is."* Maar is het bestuderen van andere dekolonisatieoorlogen inderdaad de beste methode als het doel is om dit idee te ontkrachten? De vraag is welke inzichten verkregen worden als gekeken wordt naar andere koloniale oorlogen die in veel gevallen langduriger en soms ook gewelddadiger waren. Frankrijk bijvoorbeeld voerde maar liefst een negenjarige oorlog in Indochina waarna men nog eens een achtjarige oorlog in Algerije aangingen. Een veelvoud Franse dienstplichtigen (2 miljoen) werd er op uit gestuurd om het gezag in de Noord-Afrikaanse kolonie te herstellen. Wij menen daarom dat het leerzamer is om de dekolonisatieoorlog van 45-49 te vergelijken met eerdere "pacificaties" van Atjeh, Lombok en Bali. Een vergelijking met andere Nederlandse koloniale oorlogen is bovendien sterk aan te raden om de continuïteit van dat geweld te doorgronden. Daarmee wordt ook voorkomen dat de Bersiap onterecht als startpunt van alle ellende wordt gezien.

11. Verdieping Indonesische beleving

Hoe denkt het onderzoeksteam meer inzicht te krijgen in de Indonesische kant van het verhaal? Het is een gegeven dat de Nederlands-centriche geschiedschrijving in veel gevallen aan de Indonesische realiteit voorbijgaat. Om deze disbalans weg te werken verdient de menselijke dimensie aan Indonesische zijde speciale aandacht. Het deelproject "Getuigen en Tijdgenoten" doet wel een oproep om verhalen te delen, maar wat opvalt is dat vooral gesproken wordt in termen van *"het leveren van een bijdrage"* en *"het beschikbaar stellen van"*, maar hoe komen de onderzoekers op deze manier in contact met Indonesische getuigen in afgelegen dessa's? Bij het deelonderzoek "Regionale Studies" valt te lezen dat het verzamelen van lokale bronnen vooral aan de Indonesische onderzoekers ter plaatse zal worden overgelaten. Maar waarom ziet het Nederlandse onderzoeksteam daar juist een rol in voor Indonesische historici? Zou het in het kader van een luisterende houding niet beter zijn als juist de Nederlandse historici de komende vier jaar de kampongs in trekken om naar mensen te luisteren en aldaar ook geschriften en ander getuigenmateriaal te verzamelen? Hoeveel van de geselecteerde Nederlandse onderzoekers hebben ervaring in het doen van onderzoek ter plaatse? Hoeveel van hen spreekt de Indonesische taal?

12. De Wet van 8 april 1971

In de huidige opzet wordt niet gesproken over de verjaringsregeling die de vervolging van Nederlandse oorlogsmisdadigers onmogelijk maakte. In 2014 beargumenteerde de Nederlandse

¹⁴ De Gids. Jaargang 154 (1991) P. 367 & 383. Zie: http://www.dbnl.org/tekst/_gid001199101_01/_gid001199101_01_0067.php

regering dat door de verjaringsregeling van de Wet van 8 april 1971 vervolging niet meer mogelijk was. In feite heeft deze wet ervoor gezorgd dat Nederlandse oorlogsmisdaden in Indonesië nooit vervolgd zijn.¹⁵ Echter, nadat Nederland in 2005 de Indonesische Proklamasi “de facto” heeft aanvaard, rijst de vraag wat voor gevolgen dit heeft voor de interpretatie van de wet uit 1971 die toen nog uitging van “Nederlands-Indië”. Geldt deze wet nog nadat 1945 “de facto” is aanvaard? Ook dit is een typisch juridisch-historisch vraagstuk voortvloeiend uit de Nederlandse aanvaarding van de Indonesische Proklamasi. Wij menen dat de betrokken onderzoekers dergelijke politiek gevoelige kwesties los van de overheid moeten kunnen uitzoeken. Het zou goed zijn als het deelonderzoek “de Maatschappelijke nasleep” de totstandkoming van de verjaringswet nauwkeurig bestudeert en duidelijkheid verschaft over de interpretatie.

13. Oorlogsmisdadigers versus Indonesiëweigeraars

Hoe verklaren de onderzoekers de discrepantie met betrekking tot de gevangenisstraffen (4 tot 7 jaar) die enkele duizenden Indonesiëweigeraars werd opgelegd in tegenstelling tot het vrijspreken van oorlogsmisdadigers die zelfs tot op heden vereerd worden? Het deelonderzoek “de Maatschappelijke nasleep” zal aandacht aan moeten besteden (en verklaringen moeten zoeken) hoe het kan dat dienstweigeraars nooit openlijk rechtsherstel hebben gekregen en de eer die hen toekomt voor het nemen van het moedige besluit om niet mee te vechten in een koloniale oorlog.

¹⁵ In de brief van 6 oktober 2014 aan dhr. Jeffrey M. Pondaag stelt de Nederlandse overheid dat: *“De Jong al uiteengezet heeft waarom de regering van oordeel was dat ‘in de overgrote meerderheid van de gevallen, en veelal de ernstigste, geen strafvervolgingen meer mogelijk zijn en daarvan moet worden afgezien, omdat daarop gericht vervolgingsbeleid afhankelijk van een toevallig beschikbaar zijn van een voldoende compleet dossier en het toepasselijk zijn van een enkele nog niet door de verjaring achterhaalde wettelijke bepaling willekeurig is’.... de uitzondering op de verjaringsregeling van de Wet van 8 april 1971 niet ook van toepassing te verklaren op de politionele acties in Nederlands-Indië leidt tot de conclusie dat het thans niet mogelijk is om strafrechtelijke vervolging in te stellen voor feiten die destijds in Indonesië zijn begaan.”*